

Ditte Darkó

Feminine Figurationer

Kvinde- og kønsforskningen synes ofte at fremhæve køn og kønsrelaterede problematikker som et socialt konstrueret fænomen, der 'gøres' i interaktion mellem mennesker.

Med denne artikel er den min hensigt, at skitsere, hvorledes det processociologiske begreb, 'figuration' synes anvendeligt til at tale om og forstå 'kvinden-i-samfundet', i et bredere socialhistorisk perspektiv, og hvorledes et kritisk psykologisk begreb om daglig livsførelse synes anvendeligt til at skabe en nuanceret forståelse af konkrete, fælles og aktuelle problemer i kvinders liv i dag.

Nøgleord: *Køn, figurationer, kritisk psykologi, daglig livsførelse, mental sundhed*

Introduktion

Det ulykkelige køn?

Danske kvinders mentale sundhed og psykosociale velbefindende synes at være særlig udfordret i senmoderniteten (Jørgensen 2012; Illemann, Davidsen, Ekholm, Pedersen & Juel, 2014). Dette fastslog Sundhedsstyrelsen i 2014 på baggrund af den Nationale Sundhedsprofil for 2013, som er baseret på 160.000 danskeres selvrapporterede helbred. Det generelle billede viser, at en større andel af kvinder i alle aldersgrupper (12,8 %) end mænd i alle aldersgrupper (8,7 %) angiver at have et dårligt mentalt helbred (Illemann, Davidsen, Ekholm, Pedersen & Juel, 2014). Herunder er andelen med et højt stressniveau generelt højere blandt kvinder (25,0 %) end blandt mænd (17,5 %). Især fremstår unge kvinder i alderen 16-24 som

særligt sårbare (ibid.).

I forbindelse med den nye sundhedsstatistik udtalte læge Peter Quortrup Geisling til DR, at 'samfundets fart gør unge kvinder ulykkelige' for "tænker man tilbage på tidligere, skal kvinder det samme, som de altid har skullet. Og nu skal de bare også alt det, som mænd skal. Deres egne forventninger til sig selv er eksploderet. Jagten på det perfekte liv driver alt, og hvis det så ikke lykkes, giver det mentalt bagslag". I forlængelse heraf kan man altså mene, at kvinder står i en alvorlig rollekonflikt, der lader til at udfordre den enkeltes selvforståelse i en sådan grad, at det går ud over hendes subjektive velbefindende – måske endda så meget, at man ligefrem kan tale om, at vi er i 'klemme' mellem fortidige og nuværende livsformer – i en tilstand mellem det såkaldte 'no longer' og 'not yet' (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Samtidig kan man undre sig over, i hvor høj grad den 'klemme' kvinder synes at være i, udelukkende skyldes kvinders (urealistiske) forventninger til sig selv?

Den norske moral- og socialfilosof Arne-Johan Vetlesen påpeger, at det typisk er de dygtigste, mest pligttopfyldende og seriøse unge kvinder, der ender med at skade sig selv, idet "De har alle gode grunde til at have et godt selvbillede", mens "de unge og ambitiøse i dag driver rovdrift på sig selv for at leve op til den moderne verdens krav (...)". Vetlesen spørger derudover, om det så ikke et faresignal om, at arbejdslivet og samfundet er indrettet forkert,

og bemærker, at individet, i nyliberalismens navn, får al opmærksomheden, mens strukturerne lades ude af (sygdoms)billedet.

Hvad sundhedsstatistikker, tv-læger og moralfilosoffer alle synes at pege på, er, at vi må blive bedre til at sætte spørgsmålstejn ved, hvorvidt det er særligt meningsfuldt at opfatte den dårlige mentale sundhed blandt unge kvinder som et særligt problem for den enkelte, eller om den snarere kan knyttes til det liv, som kvinder (og andre mennesker) fører med hinanden i dag?

Hensigten med artiklen og dens opbygning

Hensigten med nærværende artikel er overordnet set at rette læserens opmærksomhed

mod de strukturer, Vetlesen efterspørger, og i noget mindre grad mod de subjektive grunde, man kunne fremhæve som svar på, hvorfor så relativt mange flere kvinder end mænd oplever at have et 'dårligt mentalt helbred'.

I forsøget på at undersøge, hvordan kvinders subjektive velbefindende kan forstås som mere end en individuel eller socialt konstrueret identitetsproblematik, falder denne artikel i tre dele.

I artiklens første del diskuterer jeg indledningsvist, hvad det i grunden vil sige at være kvinde, og fremfører gennem illustrationen "Kettis Kvindesalon", hvorledes kvinders forvaltning af kvindelighed kan begrundes i andet og mere end den enkeltes subjektive italesættelser af køn, men også må ses i en bredere samfundsmæssig og socialhistorisk kontekst. Med udgangspunkt i forskellige tilgange til kvindelighed er den centrale pointe, at kvinders motiver om at opnå anerkendelse ikke udelukkende synes at være et spørgsmål om at kunne 'gøre' og 'performe' sin identitet på mere eller mindre 'rigtige' måder, men i ligeså høj grad må handle om, hvilke samfundsøkonomiske betingelser, den kvindelige livspraksis er indlejret i.

I artiklens anden del bringes begrebet om daglig livsførelse i spil, som en analytisk indgangsvinkel til at forstå konkrete og fælles problematikker i (unge) kvinders liv i dag. På trods af at dette begreb forsøger at overskride dualismen mellem individ og samfund, stiller jeg mig undrende over for, hvorledes samfundsmæssigheden ved den enkeltes daglige livsførelse med fordel kan uddybes.

I artiklens tredje del inddrages en figurations-sociologisk såvel socialfilosofisk optik for at nuancere kønnets samfundsmæssighed. Målet er, at komme nærmere en forståelse af, hvor frie vi i grunden er til at føre vores liv, som vi selv vil og i hvor høj grad det er op til den enkelte kvinde selv at yde et bidrag til sin samfundsmæssige integration i dag?

En af løsningerne synes at være, at kvinder må 're-figurere' sig selv på tværs af sociale kontekster for at integrere sig socialt, men at 're-figurationen' ikke blot er performativ og social, men historisk og samfundsmæssig i et bredere perspektiv. Afledt heraf kan problemer med unge kvinders subjektive velbefindende løses gennem en symbolsk anerkendelse af den enkeltes særegenhed, men kalder på en omfordeling af et samfunds ressourcer og en opmærksomhed på de strukturer, der er med til at fremme en dårlig mental sundhed, blandt nogle grupper i befolkningen.

Del I: en køn(net) livsførelse

Set i lyset af, at så relativt mange kvinder i dag lader til at have et dårligt mentalt helbred, kan man undre sig over, hvad køn og forestillinger om 'kvindelighed' egentlig betyder for den måde, forskellige kvindeliv forvaltes på?

En sensommeraften i 2013 befandt jeg mig i en kvindesalon¹ på en salsaskole i København

1 Kvindesaloner fandtes allerede i 1600-tallets Italien og er blevet studeret af både feministiske, marxistiske, kulturelt og socialt orienterede historikere. Især er kvindens rolle blevet diskuteret idet kvinder som såkaldte *salonnières* varetog rollen som værtinder op

for at finde svar på, hvad en tilfældig gruppe kvinder i grunden tænker om at leve *som kvinder* i Danmark.

Her mødte jeg Ketti – aftenens værtinde og en kvinde, med en særlig mission: At lære danske kvinder at (gen)finde deres kvindelighed og være mere kvindelige i det hele taget.

Kvindesalonen er inspireret af Kettis erfaringer med at leve som kvinde i Cuba, hvor hun fik en forståelse af, at hun ‘er kvinde, før hun er menneske’. Derfor siger hun, at kvinder er noget *særligt*, som de skal passe på – såsom “helgener, gudinder, der består af saft, liderlighed, blod, sved, tårer, sanselighed og krop”. Problemet er bare, at danske kvinder gemmer deres sensualitet og kvindelighed væk og har så svært ved at ‘slippe kontrollen’, at Ketti oplever, at vi snart ikke kan finde ud af at leve sammen med mænd længere. Kvinder er blevet så stærke, at de har glemte at ‘bruge’ deres feminine sider – de er blevet ‘jægere’ og mændene ‘byttet’. Hun understreger, at for at finde tilbage til den tabte kvindelighed må vi lære at bruge vores ‘kropskompetencer’ og ‘nyde, før vi kan yde’. Kort og godt handler det om “Hvordan sidder du på en stol? Hvordan går du? Hvad fortæller dit kropssprog om dit forhold til din egen kvindelighed og kropslighed? Hvad tror du, at andre mennesker tænker om dig, når de ser dig? Hvordan klæder du dig? Hvad tænker du selv, om dig? Hvordan vil du gerne virke? Hvad vil du gerne tiltrække?” (Ferrer, 2013 ¶ Kvindesalonen).

Til rytmerne af den cubanske salsa genfødes vi alle den aften som ‘rigtige kvinder’, der skal have vores køn med os og ‘bruge’ det. Af den grund lærer Ketti os “at gå og vrikke med røven (...) med en følelse af værdighed”. Og med værdigheden i behold, følte det helt oplagt

gennem 17-1800 tallets Frankrig og Italien. Den kvindelige værtinde var salonens midtpunkt: hun kunne selv vælge sine gæster og de emner der skulle diskuteres – og alt lige fra sociale, litterære eller politiske temaer blev sat på dagsordenen.

at spørge til, hvad den glemte kvindelighed i grunden kunne ses som et svar på?

Køn som social konstruktion og køn som udviklingsmulighed

I en socialkonstruktivistisk optik kan særlige måder at ‘gøre’ kvindelighed på forstås som en ‘performance’, der ‘forhandles’ med et socialt formål om at integrere sig socialt, opnå anerkendelse og værdighed (Søndergaard, 1994).

Med dette udgangspunkt kan man mene, at det ikke var en indre kønsessens, der blev danset frem i Kettis Kvindesalon, men derimod en kulturelt indlejret diskurs om, hvordan kvindelighed (synlig)gøres på cubansk, og hvordan man som kvinde med størst succes integrerer sig socialt. Kettis idé om at være kvinde før hun er menneske, lod i høj grad til at handle om, hvor og hvem man gør sin kvindelighed for, idet “mændene har stor respekt for kvinderne, netop fordi, de er sådan”. Når kvinder ikke fremfører sig selv ‘kvindeligt’, så er de i stedet, som det ofte fremstilles i et cubansk machoblik – *ikke cool* (Bergmann, 2011) – de bliver usynlige eller illegitime aktører i den pågældende kulturelle sammenhæng, hvori de befinder sig. Ifølge Butler (1990) eksisterer kønnet ikke, før det ‘gøres’, det vil sige før det bliver til i diskursiv praksis. Kønnet har i denne optik langt fra den faste substans og ur-kraftlignende karakteristika, som Ketti fremfører, da det ikke er muligt at blive til som subjekt ‘uden for’ eller ‘før’ diskursen. I stedet kan køn antages som en effekt af gentagne talehandlinger, der kalder individet ind i en kønsidentitet, hvorved det bliver til som kønssubjekt (Søndergaard 1994). Det bliver hermed muligt at gå fra at tænke i køn som personlige egenskaber – eksempelvis som ‘indre urkraft’ lokaliseret i enkeltindivider – til at tænke i, hvilke handleformer der fungerer konstituerende for en given social identitet (Søndergaard, 1996). Resultatet er, at kvindelighed må ses som et strukturerende princip i formidlingen mellem individ og kultur (ibid.).

Og netop derfor kom vi, i kvindesalonens rammer, ikke uden om spændinger og dilemmaer i forhold til, hvordan vi ville vise os frem og 'gøre kvindelighed', når den enkelte må "fremstille sig som et passende og acceptabelt udtryk for den konstruktion, der i kulturen går under betegnelsen 'kvinde' (Søndergaard, 1994, s. 58).

Huskes statistikken om de unge ulykkelige kvinder, kan man i et socialkonstruktionistisk perspektiv måske mene, at et 'dårligt mentalt helbred' kan ses i sammenhæng med en række udfordringer med at skulle 'positionere' sig selv på den rigtige måde? Spørgsmålet er bare, hvor flydende og forhandlingsbare disse positioner er?

Hos Andersen (1996) pointeres det, at den kvindelige livspraksis må anskues i en socialhistorisk optik og ikke blot som et diskursivt fænomen, der udelukkende skal undersøges i sprog og performance. Herunder at de samfundsmæssige betingelser må ses som den afgørende faktor for de betydninger, kvinders livspraksis antager, for:

"Vi kan stille spørgsmålet om, hvad kvindelighed og mandlighed er, og så må vi forstå dette 'fænomen' i sammenhæng med samfundsmæssige handlingsmuligheder (...) skal vi forstå nogle af de forhold, som gør sig gældende på særlig vis for kvinder henholdsvis for mænd, så lad os se på de handlingsbetingelser, kønnene har." (Andersen, 1996, s. 55)

Kvindelig subjektivitet kan derfor fastholdes som en samfundsmæssigt forankret kategori, idet "samfundsmæssige betingelser udgør grundlaget for menneskers udvikling" (Andersen, 1996, s. 47). Derfor må man også forvente, at 'kvindelighed' ser forskellig ud alt, efter om man befinder sig i Danmark eller i Cuba. Herved opfordres vi til at undersøge, hvad kvinder rent faktisk gør, og hvorledes dette kan ses i forlængelse af kvinders social-

historiske funktion, eksempelvis i forbindelse med omsorg over for børn og ældre, fordi "*virkelighedens verden handler sagen om et udviklingsperspektiv både for dem, omsorg og opdragelse omfatter, og for dem, der varetager denne omsorg. Dette udviklingsperspektiv er i sit grundlag samfundsmæssigt*" (Andersen, 1996, s. 41). I den sammenhæng kan Kettis pointe om 'den glemte kvindelighed' måske ses som svar på et udviklingskrav til kvinder om at være stærke individer – en tendens, der også afspejles i et historisk værdiskifte fra omsorg over for familien til omsorg over for sig selv (Nielsen & Rudberg, 2006).

Hvor forestillinger om 'kvindelighed' som en universel 'urkraft' i et diskursivt blik kan forstås som en særlig italesættelse med et særligt formål, kan vi med Andersen (1996) bemærke, at de måder, vi 'gør' eller 'forhandler' den på, ikke må ses isoleret, men som et fænomen, der også afspejler en række samfundsmæssige betingelser. I forlængelse heraf kunne man måske sige, at forhandlingen er social, men det, vi forhandler *med* og *om*, er samfundsmæssigt. Hvad man synes at stå tilbage med er altså, at italesættelser af 'kvindelighed' er noget, der rækker ud over den enkelte kvindes lokale og situerede performance og ikke blot udfordrer hendes selvforståelse – men bliver en del af hendes daglige livsførelse i bredere forstand – et liv, der i forskellige kulturer føres på forskellige måder – og som er indlejret i både en række særlige symbolske såvel som samfundsøkonomiske betingelser.

Når det kommer til (unge) kvinders 'dårlige mentale helbred', lader det altså til, at problemer med at leve det 'perfekte' liv kan ses som et individuelt svar på et fælles problem. Et problem, der synes svært at afhjælpe udelukkende gennem en anerkendelse af forskellige kvinders tilgange til at tale om og 'gøre' kvindelighed på særlige måder. I stedet synes det relevant at spørge til, i hvor høj grad den enkelte kvinde selv kan yde et bidrag til sin

samfundsmæssige integration? Og hvordan et begreb om daglig livsførelse kan bidrage til at forstå vores udfordringer med at integrere os socialt?

Del II: daglig livsførelse som en analytisk indgangsvinkel til konkrete og fælles problematikker i (unge) kvinders liv

I WHO's udgivelse *Promoting Mental Health* fra 2004 fremgår det, at forskning gennem de sidste 30 år har bidraget til en forståelse af *mental sundhed som en positiv følelse af velbefindende og som evnen til at mestre udfordringer og modgang* (WHO, 2004). Inden for den psykologiske litteratur er der blevet argumenteret for, at mental sundhed kan beskrives ved elementer af psykisk velbefindende (Folkman & Moskowitz, 2004), men generelt bruges begrebet på forskellige måder i forskellige sammenhænge. WHO's brede definition anvendes ofte som pejlemærke. Her defineres mental sundhed som "en tilstand af trivsel, hvor individer kan udfolde sine evner, kan **håndtere dagligdags udfordringer** og på frugtbar vis kan arbejde produktivt, samt er i stand til at yde et bidrag til fællesskabet" (WHO, 2001).

På trods af at biologiske, psykologiske og sociale faktorer ofte inddrages i beskrivelser af mental sundhed, har forskning i stress og sundhedsfremme fortrinsvis koncentreret sig om dårlig mental sundhed som et individuelt problem (Folkman & Moskowitz, 2004).

Her synes det kritisk psykologiske begreb om daglig livsførelse særlig interessant til at undersøge, hvordan vores daglige livsførelse kan gøre os i stand til at håndtere udfordringer – men mest interessant: at den daglige livsførelse ikke er et isoleret fænomen, men må ses i forhold til de samfundsmæssige betingelser, den enkelte navigerer ud fra.

Ifølge Holzkamp (1996) er daglig livsførelse et særligt velegnet begreb om "den mest konkrete

form, i hvilken subjekter strukturerer deres liv" (Holzkamp, 1996, s. 108). I modsætning til traditionelle psykologiske begreber, viser begrebet om daglig livsførelse, hvorledes individets håndtering af sin eksistens er samfundsmæssigt indlejret. Dette må ses som en aktivitet, vi foretager "hver eneste dag for at organisere, integrere og konstruere dagligdagen på en sådan måde, at de forskellige og modstridende krav, der her kommer individet i møde, kan forenes og ordnes" (Holzkamp, 1998 s. 27). Man kan altså mene, at det er gennem den daglige livsførelse, at kvinder strukturerer og rutinerer deres liv på måder, der er mere eller mindre hensigtsfulde for deres oplevelse af subjektivt velbefindende.

Den daglige livsførelse beskrives yderligere som en cyklisk reproduktion af subjektets livsgrundlag – en cyklicitet, der i Holzkamps optik har den fordel at virke aflastende (Holzkamp, 1998, s. 27). Idet den daglige livsførelse med dens rutiner resulterer i en aktiv integration af de forskellige krav fra den enkelte kvindes forskellige livsområder, som er vigtig da, den "er et middel til elementær livssikkerhed" (Holzkamp, 1998, s. 28).

Dette betyder, at den enkelte ikke hele tiden på ny behøver at tage stilling til, hvorfor hun gør, som hun gør. Huskes Kettis udsagn om at være kvinde før hun er menneske, ses, at denne forestilling netop synes aflastende, når den tillader hende at falde tilbage i kendte mønstre for at begå sig som 'kvinde'.

I forsøget på at få omverdenens forskellige krav til at gå op i en højere enhed, må den enkelte ifølge Holzkamp (1998) udvikle en såkaldt '**livsførelses-økonomi**' ved at integrere forskellige krav, hvorved der skabes prioriteringer og kompromisser (Holzkamp, 1998, s. 9). Man kan undre sig over, ikke blot hvilke forskellige og modstridende krav, det egentlig er, der lader til at true den daglige cyklicitet i kvinders liv – men måske også hvordan forskellige måder at være kvinde på, gør det enten nemmere eller sværere at håndtere disse?

Hvornår er det eksempelvis en fordel at 'vrikke med røven', og hvornår skal man kunne alt det, som mænd kan?

Holzcamp fremhæver livsførelsens dobbelthed i form af hverdagens rutiner og 'det egentlige liv' – det vil sige, det, der virkelig betyder noget for os, opstår på baggrund af det fundament, rutinerne skaber (1998). Hverdagslivets rutiner økonomiserer vores liv, således at vi får tid til at fokusere på det, der er betydningsfuldt for os (Dreier, 2008, s. 185).

Nielsen og Rudberg (2006) påpeger, at nutidens unge kvinder oplever, at frihedens omkostning er et krav til selvstændighed, og at moderne kvinder synes at være forpligtet til at 'realisere sig selv' gennem uddannelse, udlandsrejser og ved at se godt ud (Bråten, 2006). Man skal bruge sine muligheder og 'få noget ud af livet.' (Nielsen & Ruberg, 2006) – men nogle unge kvinder er så realitetsorienterede og ansvarlige, seriøse og perfektionistiske, at de ligefrem 'oplever sig selv som et pres' (Nielsen & Rudberg, 2006) – af denne grund synes en opmærksomhed på rutiner og deres aflastende funktion særlig interessant og væsentlig.

I en kritisk psykologisk optik lever kvinder ikke bare et liv, men fører et liv (Dreier, 2008) – det liv, der føres, er et hverdagsliv, inklusive de mest trivielle detaljer, og må forstås som *betinget af det samfundsmæssige liv*, der består af talrige sociale praksisser (Dreier, 2008). Alle disse praksisser er strukturerede, lagt til rette, ordnet og arrangeret, hvilket udgør konkrete betingelser for kvinders udfoldelse af deres hverdagsliv. *Kvindens selvforvaltning* kan ud fra en kritisk psykologisk forståelse, præsenteret ved Holzcamp og Dreier, begribes som en social praksis. Ifølge Dreier kan vi ikke forstå struktur som reproduceret og forandret gennem agenter, hvis agent og struktur forstås som adskilte (2008).

Hvad begrebet om daglig livsførelse synes at understrege er, at hverdagslivet er en praktisk realitet, som den enkelte kvinde må forholde sig aktivt til for at kunne opretholde, realisere og udvikle sit liv. Herunder anskues etableringen af rutiner som en forudsætning for at realisere et godt liv, idet disse medfører en tryghedsskabende struktur (Holzcamp, 1998).

Samtidig afhænger måden, hvorpå man opretholder og udvikler sin daglige livsførelse, af ens indflydelse på de sociale betingelser og praksisser, man lever i, og måden, hvorpå man forholder sig til og håndterer de konkrete udfordringer og problemer, der er forbundet med at føre et sammensat liv (Dreier, 1999b:18). Man kan altså mene, at kvinders deltagelse på tværs af uddannelse, arbejde og familieliv har en væsentlig betydning for, hvordan de strukturerer deres daglige livsførelse og personlige deltagerbane – en bane, som samtidig er med til at skabe en vis forudsigelighed og retning (eller mangel på samme) i den enkeltes selvforståelse (Mørch, 2001:240).

Begrebet om daglig livsførelse synes altså på en konkret måde at nuancere, hvorledes (unge) kvinder selv må yde et aktivt bidrag til deres samfundsmæssige integration, og hvorledes fundamentet for et trygt og vel-fungerende liv er et spørgsmål om både den enkeltes evner, men også muligheder for at opretholde en tilfredsstillende livsførelses-økonomi. Selvom hverken den daglige livsførelse eller den enkeltes selvforståelse må ses isoleret fra individets omgivelser og de relationer og betydningsfulde andre, som er en del heraf, kan man måske savne en uddybende forklaring af, hvori den daglige livsførelses samfundsmæssighed består? Herunder hvorledes den enkeltes selvforståelse kunne forstås som mere og andet end en identitetsproblematik?

Del III: kvindeligheden re-figureret

I et forsøg på at forstå (unge) kvinders dårlige mentale helbred som en samfundsmæssig problematik, kan sociologen Norbert Elias' betoning af samspillet mellem individ og samfund som såkaldte *figurationer* være interessant at inddrage. Med et motiv om at overvinde dualismen mellem det individuelle og det samfundsmæssige foreslår Elias (1965), at selve grundlagsproblemstillingen individ-samfund må konceptualiseres som et "netværk af inter-dependente mennesker og grupper med skiftende asymmetriske magtbalancer imellem dem" (Mennell, 1992:252), herunder må samfundet ses som de sammenvævningsstrukturer og processer – *figurationer* – der dannes af inter-dependente menneskers handlinger (Elias & Scotson, 1965). Herved gør Elias op med forestillingen om det isolerede individ og tilbyder en kritik af troen på det stærke, uafhængige menneske.

"Den menneskelige psykes, det menneskelige samfunds og den menneskelige histories strukturer er uløseligt forbundet og kan kun udforskes i relation til hinanden." (Elias, 1991, s. 36).

Elias' betoning af dialektikken mellem psyke, samfund og en historisk udvikling er samtidig en forståelse, der genfindes hos mange teoretikere, og som der er en bred tilslutning til. Men hvor kønnet hos Søndergaard især undersøges i en inter-subjektivt perspektiv, og hos Andersen i et mere inter-objektivt, synes Elias' i højere grad at indfange begge niveauer i sit begreb om *figurationer*.

I den optik må kvinders måder at føre deres liv på, forstås i lyset af en lang historisk udviklingsproces og anskues som indlejret i netværk af gensidig afhængighed og asymmetriske magtbalancer mellem mennesker. Dette betyder, at kønnet som en social konstruktion må placeres inden for en bred historisk og samfundsmæssig ramme. Samtidig fødes kvinder ind i relationer af gensidig

afhængighed, der er med til at forme måden, hvorpå kvindelighedens 'figureres' – herunder hvordan den tager sig ud og forvaltes i den enkelte kvindes liv. Anskues den kvindelige livspraksis som en *figuration*, kan man mene, at de mange ulykkelige kvinder ikke blot er et udtryk for den enkeltes individuelle problemer med at komme til en forståelse af sig selv, men at hun i kraft af sit køn fødes ind i en særlig socialhistorisk *figuration* og indlejres i et netværk af gensidig afhængighed, der forgrener sig i løbet af livet og stiller særlige udfordringer.

Hvad både Geisling, Vetlesen og mange andre synes at være inde på er, at der i dag stiller sig et krav om, at den enkelte kvinde i højere grad end tidligere må 're-figurere' sig selv på tværs af sociale sammenhænge for at kunne integrere sig socialt, idet der ikke som tidligere gives klare anvisninger for, hvordan man som enkelt person – kvinde såvel som mand – sikrer sit værd (Jørgensen, 2005).

Når den daglige livsførelse forstås som en *figuration*, bliver den et fænomen indlejret i netværk af gensidig afhængighed. Den daglige livsførelse er både noget, vi fødes ind i, men er også dynamisk i den forstand, at 'kvindelighed' refigureres på tværs af de sammenhænge, kvinder tager del i. Den enkelte kvinde må refigurere sin måde at føre sit liv på, hvis den daglige livsførelse ikke synes at understøtte hendes selvforståelse. Samtidig kan man indvende, at den daglige livsførelse kun til dels er individuelt ført, hvorfor individet ikke kan gives hele ansvaret for hendes mere eller mindre vellykkede 're-figurationer' på tværs af sociale sammenhænge.

Når anerkendelse ikke er nok

Husk Søndergaards (1994) pointe om individets motiv om at sikre sin sociale og samfundsmæssige integration, påpeger socialfilosoffen Nancy Fraser at individets behov for anerkendelse ikke udelukkende er et symbolsk, men et samfundsmæssigt anliggende. Lægges

der for stor vægt på den kulturelle og identitetsmæssige anerkendelse af, at 'kvinder skal det samme, som de altid har skullet. Og nu skal de bare også alt det, som mænd skal', synes der i Frasers optik, at være en risiko for at forstærke social og økonomisk uret. I stedet vil Fraser (2008a) forstå de krænkelser og former for ringeagt, vi kan opleve i et liv – i et statusperspektiv (ibid., s. 102). Dette indebærer en opmærksomhed på, hvordan institutionaliserede mønstre for kulturel værdsættelse, eller manglen på samme, påvirker sociale aktørers position. I denne sammenhæng påpeger Fraser, at ringeagt hverken er en 'psykisk deformation' (ibid., s. 102) eller en isoleret, kulturel voldshandling i overført forstand, men derimod en institutionaliseret, social underordnings-relation:

“At blive ringeagtet er derfor ikke blot at være genstand for foragt, at blive set ned på eller nedvurderet via andre menneskers attituder, overbevisninger eller fremstillinger. Der er snarere tale om, at et individ nægtes status af fuldgyldig partner i den sociale interaktion på basis af institutionaliserede mønstre for kulturel værdisættelse, der stempler vedkommende som mindre værdig til respekt og agtelse end andre.” (ibid., s. 102-103).

Det omtalte statusperspektiv på ringeagt betyder altså, at en subjektiv oplevelse af eksempelvis at have et dårligt mentalt helbred ikke kan forstås som en frit flydende kulturel fremstilling eller en socialt konstrueret diskurs om f.eks. 'at være stresset' – men at disse udøves og ændres via institutionaliserede strukturer.

Kønnet forstås her som en *bivalent* kollektivitetsform eller gruppering, idet dette både rummer politisk-økonomiske og kulturelt-værdimæssige dimensioner²: “Køn er altså alt i alt en bivalent kollektivitetsform. Denne kollekti-

vitetsform har et politisk-økonomisk ansigt der rykker den ind i omfordelingens virkefelt, men samtidig har den også et kulturelt-værdimæssigt ansigt, der flytter den ind i anerkendelsens virkefelt” (Fraser, 2008, s. 70). I denne optik synes kønnet og det at være kvinde at fremstå som et basalt struktureringsprincip i en politisk-økonomisk sammenhæng, samtidig med at det også er en kulturel-værdimæssig differentieringsmekanisme.

“Bivalente kollektiviteter kan blive genstand for både socioøkonomisk 'misfordeling' og kulturel ringeagt på måder, hvor den ene uretfærdighed ikke er en indirekte følge af den anden, men hvor de begge er primære og opererer side om side” (Fraser, 2008, s. 68). I forlængelse heraf opfordres vi altså til at spørge til, hvilke institutionaliserede mønstre der medvirker til at gøre (unge) kvinder mindre værdige til respekt og agtelse end andre? I hvilke situationer nægtes (unge) kvinder status som fuldgyldige partnere i en social interaktion? Ifølge Fraser selv, er lavtlønnede kvinder, arbejdsløse og enlige mødre gode eksempler på grupper, der er udsat for både symbolsk og økonomisk ringeagt.

Kønnet som en bivalent kollektivitetsform

Som bivalent kollektivitetsform har køn og kvindelighed et indbygget dilemma i sig: det såkaldte omfordelings-ankendelses-dilemma. Fraser bemærker at omfordelingskravet strider imod kravet om anerkendelse. Det vil sige, at mens omfordelingens logik går ud på at afskaffe kønnet, går anerkendelsens logik ud på at tillægge kønsspecificitet værdi (Fraser, 2008b, s. 64). Og på sin vis synes Kettis udtalelse om at være kvinde før hun er menneske at ramme ind i netop dette dilemma: på den ene side kan vi tillægge kvindelighed og 'feminine kompetencer' særlig værdi – men dette sikrer ikke nødvendigvis kvinder en større

2 Fraser (2008b) opstiller en model, et spektrum mellem symbolsk og kulturel uret i den ene ende og socioøkonomiske uretfærdigheder i den anden ende. Spektret rummer på denne måde både grupper, som har interesse i en økonomisk omfordeling i samfundet, og

grupper, som er kulturelt, socialt og identitetsmæssigt ringeagtet.

anerkendelse uden for kvindesalonens mure, når anerkendelse også er noget der rimer på politik og økonomi!

Et krav om anerkendelse kan ifølge Fraser ikke adskilles fra et krav om økonomisk omfordeling. Selvom (unge) kvinders dårlige mentale helbred kan relateres til problemer med at 'kunne det, kvinder altid har skullet, og nu også alt det, mænd skal kunne' – dvs. kæmpe for sin kulturelle anerkendelse – vil denne ofte være forankret i et samfunds økonomiske fordeling og er således ikke blot en diskussion om identitet og roller (Fraser, 2008a). Fraser skriver, at det er "en stor misforståelse at tro, at man kan afhjælpe alle former for fejlfordeling ved hjælp af en anerkendelsespolitik, for en sådan politiks nettoresultat kan kun blive en fortrængning af kampe for økonomisk retfærdighed" (Fraser, 2008a, s. 100).

I stedet må anerkendelsesproblemer ansues i et statusperspektiv, hvilket betyder, at kvinders daglige livsførelse må forstås inden for en bredere social og samfundsmæssig ramme. I dette perspektiv fremstår et samfund som komplekse felter, der både omfatter kulturelle og økonomiske former for skabelse af social orden. Pointen synes at være, at forskellige typer uret kræver forskellige typer indgreb. Økonomisk uretfærdighed er forankret i den politiske og økonomiske samfundsstruktur og er kendetegnet ved fattigdom, dårlig levestandard, vanskelige livsvilkår, få valgmuligheder og reduceret social deltagelse. Derfor synes det utilstrækkeligt at anerkende (unge) kvinders dårlige mentale helbred udelukkende som en identitetsproblematik.

Afsluttende bemærkninger

Noget tyder på, at moderne kvinder, mellem 'no longer' og 'not yet' står over for seriøse udfordringer med at komme til forståelse med sig selv og andre om, hvad 'kvindelighed' egentlig er, og hvordan de skal føre deres liv og øge rådigheden over deres livsbetingelser (Holzkamp, 1998). Vores selvforståelse har ikke et

fast endepunkt, men udvikles og udfordres op gennem voksenlivet og lader i nogle tilfælde til at komme alvorligt i klemme, når det moderne kvindelivs ender ikke mødes. Livet synes at kræve mere af os end at "lære at vrikke med røven, med en følelse af værdighed" for at opnå anerkendelse og social integration.

Anerkendes kønnet som mere end en social konstruktion, men også som en figuration, synes der at vise sig spændende perspektiver for at analysere og forstå kvinders subjektive velbefindende såvel som dårlige mental sundhed som et fælles samfundsmæssigt anliggende – og ikke blot en identitetsproblematik.

Referencer

- Andersen, H. Kvindelighed og livspraksis (1996). I M. Hedegaard (Red.), *Praksisformers forandring – personlig udvikling* (s. 37-56). Århus: Århus Universitetsforlag.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization. institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications.
- Bergmann, S. (Instruktør) & Schuit, V. (Producer) (2011). *Sunny Side of Sex*. [Film].
- Bråten, B. (5. April 2006). *Et stykke norgeshistorie*. Lokaliseret d. 10. November 2013 fra Kilden. Informasjonssenter for kjønnsforskning: <http://kilden.forskningsradet.no>
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London and New York: Routledge.
- Cohen, S. & Taylor, L. (1972): *Psychological survival. The experience of long-term imprisonment*. USA, Vintage books.
- Dreier, O. (1999): *Personal trajectories of participation across contexts of social practice*. I: *Outlines*, vo.1. Dansk psykologisk forlag, s. 5-32.
- Dreier, O. (2011). *Personality and the conduct of everyday life*. *Nordic Psychology*, 63 (2), 4-23.
- Dreier, O. (2008). *Psychotherapy in Everyday Life*. New York: Cambridge University Press.
- Elias, N. (1991). *The Society of Individuals*. Oxford: Blackwell
- Elias, N. & Scotson, J. (1965). *The Established and the Outsiders*. London: Sage.

- Ferrer, K. B. (2013). *KvindeSalonen*. Lokaliseret d. 2. September 2013 fra Ketti Bueno Ferrer – du skal nyde før du kan yde: http://kettibuenoferer.dk/?page_id=4265
- Folkman, S. & Moskowitz, J.T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *Annual Review of Psychology*, 55, 754-774
- Fraser, N. (2008a). At nytænke anerkendelsen. I M. H. Jacobsen, & R. Willig (Red.), *Anerkendelsespolitik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Fraser, N. (2008b). Fra omfordeling til anerkendelse. I M. H. Jacobsen, & R. Willig (Red.), *Anerkendelsespolitik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Holzkamp, K. (1998). Daglig livsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept. *Nordiske Udkast* (2), 3-31.
- Holzkamp, K. (1996). Manuskripte zum Arbeitsprojekt "Lebensführung". *Forum Kritische Psychologie* (36), 7-112.
- Illemann, A., Davidsen, M., Ekholm, O., Pedersen, P. & Juel, K. (2014): Danskernes Sundhed – Den nationale sundhedsprofil 2013. Sundhedsstyrelsen, 2014. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Jørgensen, C.R. (2012). Danmark på briksen. København: Hans Reitzels Forlag
- Jørgensen, S. L. (2005). Selvrealisering og værd-sættelse. I *Selvrealisering – kritik af en grænse-løse udviklingskultur* (s. 231-250). Århus: Klim.
- Lave, J. (1999). Læring, mesterlære, social praksis. I: K. Nielsen & S. Kvale (Red.): Mesterlære – Læring som social praksis. København: Hans Reitzels Forlag.
- Mennell, S. (1992). *Norbert Elias: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Mørch, S. (2001): Social identitet og integration hos etniske unge. I: Psyke og logos. Nr. 1, s.224-243.
- Mørck, L.L. (2003): Læring og overskridelse af marginalisering. Phd. DPUs forlag.
- Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (2006). *Moderne jenter. Tre generasjoner på vei*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Osterkamp, U. (2000). Livsførelse som subjektvidenskabelig problematik. *Nordiske Udkast* (28), 5-28.
- Søndergaard, D. M. (1994). Køn som metaprincip. *Kvinder, Køn og Forskning* (3), 41-61.
- Søndergaard, D. M. (1996). *Tegnet på kroppen. Køn: koder og konstruktioner blandt unge voksne i academia*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- WHO (2001). The World health report 2001. Mental Health: New Understanding, New Hope.
- WHO(2004). Promoting mental health.